

Ali ÇOLAK

AKP İKTİDARI

Bilindiği üzere ülkelerin bağımsızlığı, ulusal kaynaklarını ne ölçüde ulus yararına kullandığına bağlıdır. Bunun bilincinde olan ülkemiz siyasi partileri seçimlerden önce Seçim Beyannamesi ve Parti Programlarını bu gerçekten hareketle şekillendirirler. Ancak IMF ve Dünya Bankası güdümlü iktidarlarında, bu yazılı bildirimlerinin tam tersini yaparlar. Ve bu nedendir ki, yıllardır ülkemizin yeraltı ve yerüstü kaynakları talan edilmekte, yerli işbirlikçiler yardımıyla da yabancı ülkelere adeta peşkeş çekilmektedir.

Doğaldır ki, partiler Seçim Beyannamesi ve Parti Programlarını daha çok sloganvari ve detayları verilmeyen konu başlıkları şeklinde hazırlarlar. Ancak süreç içinde, söylemleriyle yaptıklarının farkı ortaya çıkar. Bu nedenle alt yapısının olup olmadığı, altının nasıl doldurulduğunun belirtilmediği AKP'nin Seçim Beyannamesi ve Parti Programını değerlendirmek ancak belirgin çelişkileri açıklamakla sınırlı olacaktır. Asıl önemli husus bundan böyle, kamuoyunun, Sivil Toplum Örgütlerinin, Meslek Odalarının, Sendikaların yani tüm toplum dinamiklerinin AKP iktidarının icraatlarını izlemesi, yapılan yanlışları saptayarak sergilemesi ve düzeltilmesi amacıyla bir bütün olarak harekete geçmeleridir.

Bu bilinçle, AKP Parti Programı ve Seçim Beyannamesi'nde yer alan **madencilik** ve **enerji** konularında, kamu yararı ve ulusal çıkarlarımız açısından yanlış veya ülke gerçeklerine uygun olmayan hususları saptamak amacıyla bir değerlendirme yapma gerekliliği duyuyorum.

Madencilik

Enerji Bakanının eski Eti Holding Genel Müdürü olması nedeniyle, AKP'nin Parti programında, Acil Eylem Planı ve açıklanan Hükümet Programında ülkemiz madenlerine, özel olarak ta Bor konusunda ağırlık verilmiştir.

AKP iktidarının madenlerdeki politikasının temel hedefinin **ÖZELLEŞTİRME** olduğu ve bunun altını sık sık çizdiği görülmektedir. Yani, bu dönemde de IMF ve Dünya Bankası'nın baskısıyla Türkiye'de estirilen Yeni Dünya Düzeni, Küreselleşmenin ülkeleri iflasa sürükleyen yaptırımlarının ilk adımı olan özelleştirmeyi hızlandıracağını ve gerekçelerini Hükümet Programında şöyle dile getirmektedir;

“Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) bir çoğu faaliyette buldukları sektörlerde tekel veya belirleyici konumdadır. Kamu mülkiyetinin avantajlarını kullanarak riski olmayan bir ortamda çalışmaları, piyasa mekanizmasının işleyişini bozmaktadır. Siyasi müdahaleler sonucu ekonomik rasyonelliğini yitirerek kamuya yük haline gelen KİT'lerin özelleştirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir.

Özelleştirmenin temel amacı, ekonomide serbest piyasanın daha iyi işlemesi için gerekli koşulların oluşumunu sağlamak, etkinlik ve verimliliği artırmaktır. Piyasa ekonomisinde kamunun iktisadi rolü, piyasa mekanizmasının iyi çalışması için gerekli düzenleyici ve denetleyici mekanizmaları oluşturmaktır.

KİT'lerin özelleştirilmesinde kararlı olan Hükümetimiz, özelleştirme süreç ve uygulamalarını hızlandırmaya yönelik politikalarını oluşturacak ve gerekli tedbirleri alacaktır.”

Bizler çok iyi biliyoruz ki, dünyada ve Türkiye'de özelleştirmeler fiyaskoyla sonuçlanmış ve hatta bazı ülkelerde yanlışlıktan geri dönmüş ve özelleştirilen kuruluşlar yeniden kamulaştırılmıştır. Türkiye'de, Çinkur'un yabancı bir şirkete satışı ve o şirketin borçlarını devlete bırakıp işletmeyi kapatması, özelleştirmeye devredilen Elazığ Ferrokrom İşletmesinin stoklarındaki ürünü dahi satamaması ve sonuçta finans sıkıntısı nedeniyle üretime devam edememesi ve işletmeyi kapatması, Karabük Demir çelik İşletmelerinin 1 liraya devredilmesi ve sonrası devletin yeniden bu işletmeyi kurtarması adına yapılan anlaşmalar, İskenderun Demir Çelik İşletmelerinin Erdemir'e devri gibi birçok özelleştirme örneklerinden güncelliğini koruyan birkaçıdır. Bizler bu iktidarda bunlara yenilerinin eklenmemesini istiyoruz. Ve bekliyoruz ki !! muhalefette olan CHP'nin özelleştirme ve sonrasını çok iyi bildiğinden toplumsal muhalefetten önce kendisi harekete geçerek

yapılmaya çalışılan yanlış uygulamaları engellemek için harekete geçecektir. Ama, yine de belki unutmşlardır diyerek CHP'ye ait olan Arjantin Raporunu bir kez hatırlatalım.

“Arjantin'de 1980'li yıllarda kamu kuruluşları devlete çok yük oldukları ve zarar verdikleri gerekçesiyle, bu kuruluşların tamamı 1990-1995 yılları arasında özelleştirilmiştir. Arjantin, IMF'nin de dünya'ya örnek gösterdiği özelleştirmeden 20-25 milyar dolar arasında bir gelir elde etmiştir.

Özelleştirmeye talip olan yerli ve yabancı firmalar, satın alacakları kamu kuruluşundaki çalışan işçilerin işten çıkartılarak tazminatlarının verilmesini, bu kuruluşların iç ve dış borçlardan arındırıldıktan sonra kuruluşları satın alabileceklerini şart olarak öne sürmüşlerdir. Bu şartları yerine getiren devlet yaklaşık 50-60 milyar dolarlık bir yükü üstlenmiştir. Ayrıca bu kuruluşları satın alan yerli-yabancı özel sektör, bu kuruluşlara teknoloji ve modernizasyon çalışmaları için 60-70 milyar dolar para harcamışlardır.

Eski Cumhurbaşkanı Alfonsin'in, diğer siyasetçiler ve halkın belirttiği gibi özelleştirme konusunda gerçekler ve genel değerlendirmeler "IMF'in Arjantin'de dünyaya örnek olarak gösterdiği özelleştirme uygulamaları, en kötü ve yanlış örneklerdir. Şirketlerin borçlarını devlet tarafından üstlenilerek, devletten şirketlere önemli kaynaklar aktarılmıştır. İşçiler kitleler halinde devlet tarafından kapı dışarı edilmişlerdir. Bankaların özellikle Citibank'ın organizasyonlarında yaratılan fonlarla bu kuruluşlar özelleştirilmiştir. Menem dönemindeki özelleştirme uygulamalarında, yolsuzluk, rüşvet ve kayırmalar yapılmıştır. Gelen paralar ticaret ve spekülatif işlemlerde kullanılmıştır. Yabancı paralar yüksek banka faizlerini, bonoları ve borsayı tercih etmiştir. Para üretime ve sanayileşmeye, reel sektöre gitmemiştir.

Türkiye'deki özelleştirme uygulamalarının Arjantin'le benzeşmesi tesadüfi değildir. IMF ve Dünya Bankası'nın ülkelerin ekonomilerini düzeltmek amacıyla verecekleri borçların ilk şartı o ülkelerde öncelikle özelleştirmelerin başlatılarak devletin küçültülmesidir.

AKP iktidarında madenler hakkında yapacaklarını aşağıdaki iki cümle özetlemektedir. Gerisi, laf olsun program dolsun türünden öylesine yazılmış kafa karıştırmaktan öteye gitmeyen ifadelerdir.

“Kamuya ait bütün maden işletmeleri aşamalı olarak özelleştirilecek, stratejik önemi haiz madenler için farklı özelleştirme metotları uygulanacaktır.”

“Altı ay içinde ise Bor İşletmesi özerk bir yapıya kavuşturulacaktır, İlk bir yıl içinde Madencilikte özelleştirme çalışmaları sonuçlandırılacaktır.”

Bilindiği gibi, Ülkemizde Bor, Toryum, Uranyum dışındaki madenlerin yasaların izin verdiği ölçüde özel sektör ve yabancı sermaye tarafından işletilmesinde her hangi bir engel yoktur. Zaten bir çok maden ruhsatı özel sektörün elindedir. Ayrıca yine bugün kamu kuruluşlarının elindeki ruhsatların bir çok kısmında özel sektör yasalar çerçevesinde işletmecilik yapabilmektedir. Dahası, Termik santrallerin işletmeciliğinin özel sektör ve yabancı sermaye'ye açılması ile kömür sektöründe yerli ve yabancı girişimcilerin şikayet edeceği bir husus kalmamıştır. 57. Hükümet döneminde esas olarak termik santrallerin işletme hakları devredilmeye çalışılmış, bu santrallere kömür temin eden ocaklar ise müstemilat olarak neredeyse bedavaya verilmiştir. Termik santrallerin ve kömür ocaklarının, yüz milyon dolarları aşan yatırımları kamu tarafından yapılmasının ardından, özel sektöre bir iki yıllık kârları karşılığı bedavaya verilmesi bugüne kadar uygulanan yöntem olmuştur. Eti Holding'e ait krom sahalarının ruhsatları Özelleştirme İdaresi'ne devredilmiştir. Trona daki Kamu-Özel Sektör Ortaklığındaki uygulamalar hala bir bilmedir.

Ülkemizde yıllardır özel sektör tarafından yapılan maden üretimi, en ucuz ve düşük maliyetli olan mostra madenciliği (yüzeyde bulunan cevherin çıkarılması) şeklinde olmuştur. Çıkarılan madenler işlenmeden ham cevher olarak yurtdışına ihraç edilmiştir. İşte bu nedenle Türkiye uzun yıllar krom ihracatında birinci sıralarda yer almıştır. Ne yazık ki yenilenemeyen özelliğe sahip olan madenlerimiz artık öyle kolay bulunamadığı gibi düşük maliyetlerle de çıkarılamıyor ve bu nedenle ham cevher ihracatında artık birinci sıralarda yer alamıyoruz. Türkiye'de özel sektör madenciliği, çıkarılan cevherlerin ülkemizde işlenerek uç ürünlere dönüştürülmediği dolayısıyla ülke sanayisine girmediği için sanayimizin gelişmemesine ve bu madenlerden üretilen uç ürünleri ithal ederek sanayimizi ve dolayısıyla ülke ekonomisini dışa bağımlı kılan bir madencilik örneğidir. Ancak ülkemizde, son zamanlarda üzerinde fırtınalar kopartılan ve hala devletin elinde olan yerli ve yabancı şirketlerin iştahını kabartan çok önemli bor madenlerimiz bulunmaktadır. Söz konusu bu maden, eski adıyla Etibank şimdiki adıyla Eti Holding'in elindedir. Sınırlı imkanlarıyla yapmaya çalıştığı yatırımlarla katma değeri yüksek ürüne dönüştürerek ihraç eden ve ülkeye kaynak yaratan

bu kurumumuza, özel sektör kurumun ürettiği ürünler dışında yeni teknolojilere sahip katma değeri daha yüksek uç ürünler üretmek adına ciddi bir talepte bulunmamıştır.

AKP her ne kadar bor madenine verdiği önemi ve yapacağı uygulamaları süsleyerek anlatsa da şu cümlesi asıl amacın ne olduğunu göstermektedir;

“Kamuya ait bütün maden işletmeleri aşamalı olarak özelleştirilecek, stratejik önemi haiz madenler için farklı özelleştirme metotları uygulanacaktır.”

Yapılmak istenen çok açıktır, en kısa zamanda devletin elindeki bor sahalarını özel sektöre devrederek geri kalmışlığımızın nedeni olan ham cevher ihracatına bir an önce başlamaktır.

İşte bu nedenledir ki, özelleştirmedeki nihai hedef ülkemizin BOR madenleridir diyoruz.

AKP maden aramalarındaki icraatlarının, ***“Maden arama ve üretiminde, yerli ve yabancı sermayenin sektöre yönelmesini özendirerek bir yatırım ortamı oluşturarak, özel kesimin maden arama faaliyetlerine yönelmesi için gereken alt yapı desteği verilecek; sektörün riskli olması nedeniyle, bu sektöre özgü teşvikler uygulanacaktır.”*** şeklindeki açıklaması bu alanlarda da yeni bir talan ve sömürünün başlayacağını işaretleridir.

Bilindiği gibi, ülkemizin maden kaynaklarımızın tespiti amacı ile ulu önder Mustafa Kemal'in direktifleriyle kurulan MTA, uzun yıllar bu amaç doğrultusunda çalışarak, ülke sanayisinin kurulmasında üstüne düşen görevi yerine getirmiştir. Maalesef günümüzde bu amaç unutulmuş ve 1980 sonralarında bu kurum sanki özel bir gayretle ve kötü yönetimler sayesinde işlemez hale getirilmiş ve artık arama faaliyetlerini neredeyse durdurmuş bir hale getirilmiştir. Bu nedenle, günümüzde ülkemizin maden kaynaklarının ne kadar olduğu tam olarak bilinmemektedir. Oysa ki, her devlet kaynaklarının envanterini çıkararak, Resmi ve doğru olarak bilmek zorundadır. Bu dünyada böyle yapılmaktadır. Bu çok önemli bir husus olup, bizim gibi ülkelerde yabancı şirketlerin yaptığı maden işletmeciliği ile özellikle ham veya yarı mamul olarak yurtdışına çıkardığı ürünlerde, miktar ve tenörün sadece şirket beyanlarına bağlı olmaktan kurtarmış oluruz. Bunun en çarpıcı ve güncel örneğini bir Bakanımız, yurtdışına gönderilen altın dore metal hakkında *“Biz burada bu şirketin ne kadar ürettiğini bilemiyoruz”* diyerek dile getirmiştir. Ülkenin genel maden envanteri çıkarıldıktan sonra, bu bölgelerde detay aramalar için özel sektör veya yabancı şirketlerle işbirliğine gidilebilir veya şirketler tarafından arama yapılabilir. Bu işlevi yerine getirecek Kurumumuz varken ve iktidarlara düşen görev sadece bu kuruluşu üretken ve verimli hale getirtmekken, AKP iktidarı, yeni yasalarla, yeni teşviklerle yani bizim cebimizden aktarılacak paralarla bu işi yabancı şirketlere ve özel sektöre yaptırmak gayreti içindedir. Kaldı ki, özel sektörün arama yapması hususunda herhangi bir engel ve yasak yoktur, bu güne kadar özel sektörün , pahalı ve riskli yatırım alanı olan aramalara taleplerinin olmadığı da bir gerçektir. Söz konusu şirketler, ancak kendi ilgilerini çeken kârlı maden sahalarındaki aramaları yapmaktadırlar (Beypazarı'na çok yakın Kazan'da Rio Tinto'nun bulduğu trona ve son zamanlarda her yerde bulunmaya başlayan altın madenleri gibi).

Ülkemizde maden aramaları, özel sektöre verilecek teşvikler ve yapılacak kolaylıklar yerine, alt yapısı mevcut, birikimli ve deneyimli teknik elamanı bünyesinde barındıran MTA Kurumunu etkin ve verimli çalışmasını sağlayarak yapılmalıdır.Kaldı ki , çok daha az kaynakla söz konusu teşvik ve kolaylıkların bu kuruma aktarılması, çok daha ekonomik ve akılcı bir çözümdür. Ayrıca, özel sektör ve yabancı sermayenin MTA'ya yaptıracığı maden arama işlemleri için bir katkıda bulunması Kuruma önemli bir kaynak ta olacaktır. Ve en önemlisi, MTA'nın ülkemizin gerçek anlamda ulusal kaynaklarımızın Veri Bankası olma özelliği kazandırılmış olacaktır.

“ İşlenmiş mermer ihracı desteklenecek”

Ülkemizde çok çeşitli ve bir kısmı da çok kıymetli mermer rezervleri bulunmakta olup, 1980'lerden sonra fark edilmiş, başlangıçta iptidai usullerle kara barutçuluk diye tabir edilen patlatma yöntemleri ile yapılan üretimler bir nebze düzeltilmiş ve tel kesme sistemlerine geçilmiştir. Günümüzde mermer üretimi tamamen özel sektör tarafından yapılmaktadır. İlk dönemlerde blok olarak m³ bazında satılan mermerlerimiz bugün m² bazında levha olarak da (yarı mamül) ihraç edilmektedir. Topraktan blok olarak çıkarılıp satmanın bir adım ilerisi olan Levha mermer işlenmiş mermer anlamına gelmemektedir.Yani hala mermerlerimiz ham olarak ihraç edilmekte (ki ağırlıklı olarak İtalyan şirketleri alıcıdır) ve işlenmiş mermerden elde edebilecek çok yüksek gelirlerden mahrum kalmaktadır.

AKP, “ İşlenmiş mermer ihracı desteklenecek” derken korkarız ki, diğer madenlerimizde olduğu gibi mermerlerimizin de ham olarak ihraç edilmesini desteklemiş olacaktır.

Unutulmamalıdır ki;

Madenler yenilenemeyen kıt kaynaklardır.

Ekonomik maden rezervleri dünyanın belirli bölgelerinde yoğunlaşmıştır.

Aranmaları, üretim için gereken yatırımlar ve işletilmeleri yoğun mali kaynak ve zaman gerektirirler.

Yatırım bedelinin ağırlığını makine, elektrik ve inşaat kalemleri oluşturduğundan, madencilik bir bakıma sanayileşmenin lokomotifi konumundadır,

Çıkarılan madenler, ülke sanayinin hammaddesini oluştururlar. Ham cevher olarak ihraç edilmeyip, nihai ürünlere dönüştürülebildiği ölçüde ülkenin ekonomisine ve gelişmesine etki eder.

Madencilik emek yoğun bir sektör olması nedeniyle istihdam gerektirdiğinden, göçleri önleyici ve gelir dağılımını düzenleyici bir etkisi vardır.

Enerji

AKP Programı'nda, “Enerji” bölümü, hemen her enerji politikası metninde görülen ve genel kabul gören, “ulusal çıkarlarımızı koruyarak”, “enerji arzının güvenliğini ve devamlılığını sağlamak”, “rekabete dayalı bir enerji piyasası oluşturmak”, “çevreyi ve insan sağlığını korumak” gibi kavramları ardarda sıralamaktadır. Ancak alt başlıklarda, yurt içi ve dışındaki sermaye çevrelerine güven verme, onları karşılığın almama çabası, açık olarak gözlemlenmektedir. Özelleştirmeye sıkça yapılan vurgu, “Yap-İşlet” uygulamalarının yaygınlaştırılacağı açıklamaları ve hatta nükleere sarılma, bu çabanın çarpıcı örnekleridir.

Enerjide tek kaynağa bağımlılığın (gaz kastediliyor) ortadan kaldırılacağı söylenirken, bunun nasıl yapılacağı konusunda ise, nükleer santrallerin (çoğul) önerildiği görülmektedir. Teknolojisi ve yakıtı (uranyum) tamamen dışarıdan gelecek bu yöntemle “dışa bağımlılığın” nasıl ortadan kaldırılacağını anlamak hayli zordur. Ayrıca, nükleer santral inşası, çok uzun erimli bir projedir ve mevcut bağımlılığın uzun yıllar sürmesini engelleyemez. Dahası, atık sorununu henüz çözümleyemeyen mevcut nükleer teknolojilerinin, dünyada terk edilmesi süreci yaşanırken, bunun bir çözümmüş gibi ülkemize sunulması, Kabul edilebilir bir yaklaşım değildir. Burada da, bir yandan sözüm ona “daha öncekilerin beceremediği bir konuda çözüm yaratılmakta”, diğer yandan da nükleer lobilere ve onların ardındaki devletlere (ABD, Kanada, Fransa), “havaç” gösterilerek destek arandığı izlenimi edinilmektedir.

“Etkin ve verimli bir biçimde işletilemeyen mevcut tesisler bir an önce özelleştirilecek, yenilenip kapasitesinin artırılması sağlanacaktır.”

Etkin ve verimli işletme, mülkiyetin kamuda ya da özelde olmasına bağlı bir konu değildir. “Verimli ve etkin işletilemeyen” mevcut tesislerin neden işletilemediğinin yanıtı aranmadan, bunu peşinen kabullenmiş bir anlayışla, çözüm olarak özelleştirme getirilmektedir. Kamu kurumlarını niteliksiz ve ehliyetsiz yandaşlarını doldurup devlet sırtından geçindiren, gerekli yatırımları zamanında yapmayan ve bu kötü yönetimin temel nedeni olan sağ politikalar ortadan kaldırıldığında, kamu kurumlarının etkin ve verimli çalışabildiği bilinmektedir. Doğru çözüm, bu kurumlarda iyi yönetim (good governance) ilkelerini yaşama geçirecek ehil ve nitelikli yönetimlerin iş başına getirilmesi ve bu kurumların, siyasi baskılardan arındırılarak, özerk yönetimlerle, etkin ve verimli çalışmasını sağlamaktır. “mevcut tesisler özelleştirilecek, yenilenip kapasitesinin artırılması sağlanacak” ifadesi de, tam bir çelişki örneğidir. Özelleştirilen bir tesiste yenileme ya da kapasite artışı yapıp yapılmayacağı, AKP enerji yönetiminin değil, o tesise özelleştirme sonucu sahip olanlara ait bir keyfiyettir.

“Yeni yatırımlar yap-işlet modelleri ile yaygınlaştırılacaktır.”

Bilindiği gibi, 4628 sayılı Enerji Piyasası Yasası ile, “Yap-İşlet-Devret”, “Yap-İşlet” uygulamaları ortadan kaldırılarak, yerine mülkiyet devrini öngören uygulamalar getirilmiştir. Dolayısı ile, söz konusu yasayı, kaldırmadan, ya da “Yap-İşlet” ve mülkiyet devri konularında, bu yasada değişiklik yapmadan, AKP Programı'nda yer alan bu “yaygınlaştırma”nın yapılması mümkün görünmemektedir.

“Enerji kayıplarını ve israfını önleyen projeler desteklenecek, tasarruf bilinci yurt çapında yaygınlaştırılacaktır.”

Enerji tasarrufu konusu, hemen her enerji politikası metninde karşılaşılan genel yaklaşımlar arasındadır. Ancak, enerji tasarrufu, çağdaş enerji politikalarında, enerji verimliliği ve enerji yoğunluğu kavramlarıyla birlikte değerlendirildiğinde bir anlam ifade etmektedir. AKP Programı’ndaki biçimiyle sınırlı kaldığında, enerji tasarrufu, “evdeki üç lambadan birinin kapatılması” basitliğinde anlaşılmaktadır. Oysa, birim enerji kaynağı girdisi ile en yoğun enerji eldesini hedeflemek ve bunu gerçekleştirebilecek entegre politikalar hedeflenmelidir. Dolayısıyla, bu “démodé” biçimiyle programa koyulan “enerji tasarrufu” ifadesi, yasak savma kabilinden yazılan ve enerji konusunu yazarken, tasarruf konusunu da ihmal etmeyelim diye eklenen bir cümlelik ifade çağrışımı yapmaktadır.

“Güneş, rüzgar, jeotermal ve biomas gibi enerji türleri yanında yeni hidroelektrik santralleri ile yerli kömüre dayalı, yeni teknolojilerle donanımlı, verimi yüksek, çevreye zararı olmayacak termik santrallerin özel sektör tarafından kurulması desteklenecektir.”

3096 sayılı yasanın çıkartılarak, enerji santralleri yapımında özel sektörün de devletin yanında yatırım yapmasının önü açıldığından bugüne kadar geçen 18 yıllık sürede, özel sektörün ne yerli kömüre ne de hidroelektriğe dayalı santrallere yönelmediği ve tamamen doğal gazla dayalı santral inşasına ya da mevcut santrallerin “yok pahasına” işletme hakkı devri ile kendilerine devri yoluna yöneldiği görülmektedir. Bunun nedeni ise, geçmiş iktidarların, tamamen yanlış olarak ve kamu yararını gözetmeden, özel sektörün aldığı krediye Hazine Garantisi, doğal gazla çalışacak santral için gaz temin garantisi ve üreteceği elektriği 15-20 yıl süreyle (ve pahalı) satın alma garantisi vermelerinden kaynaklanmıştır. Kamunun “kesesinden” bu kadar teşviği gören özel kesim de, “doğal olarak” kendi çıkarına olan ve kısa sürede yüksek kar elde etmesine olanak sağlayan doğal gaz santralleri inşasına yönelmiştir. Oysa, ülkemizin gerçeklerinin doğru analiz edilerek özel kesimin, küçük hidroelektrik santrallerine yönelmesinin teşvik edilmesi daha doğru olacaktır. Unutulmamalıdır ki su kaynaklarımızın halen dörtte üçü kullanılmamaktadır.

“Dışa bağımlı doğalgazın kullanıldığı enerji santrallerine alternatif veya ikame yatırım olarak, gerekli güvenlik ve çevre koruma önlemleri alınmak suretiyle, nükleer enerji santralleri kurulacaktır. Böylece ekonominin ihtiyaç duyduğu ucuz enerji sağlanmış olacaktır.”

Doğal gazla yüksek oranda bağımlı olan mevcut elektrik üretim sistemimizin AKP Programı’nda da eleştirilmesi, en azından önemli bir sorunun tesbiti konusunda sevindiricidir. Ancak, hemen ardından bunun çözüm yöntemi olarak “nükleer santrallerin” önerilmesi, teknolojisi ve yakıtı (uranyum) tamamen dışarıdan gelecek bu çözüm bağımlılığı yaymaktan başka bir şey değildir. Ayrıca, nükleer santral inşası, çok uzun bir süreç gerektirmektedir ve mevcut bağımlılığın uzun yıllar sürmesini engelleyemez. Dahası, atık sorununu henüz çözümleyemeyen mevcut nükleer teknolojilerinin, dünyada terk edilmesi süreci yaşanırken, bunun bir çözümmüş gibi ülkemize sunulması, Kabul edilebilir bir yaklaşım değildir. Burada da, bir yandan sözüm ona “daha öncekilerin beceremediği bir konuda çözüm yaratılmakta”, diğer yandan da nükleer lobilere ve onların ardındaki devletlere (ABD, Kanada, Fransa) göz kırpılmaktadır.

Doğal olarak, önceki iktidarın, bazılarını TBMM onayından da geçirerek uluslararası anlaşma niteliğine “kavuşturdukları” ve 20-25 yıl süreli “al ya da öde” anlaşmalarının iptali kolay değildir. Ancak öncelik, bugünkü gerçekler ışığında kabul edilemez bir seçenek olan nükleer santral gibi bir yanlışlığa değil, devlet yönetiminin ele aldıktan sonra çok daha rahat elde edilebilecek bilgiler ışığında, bu anlaşmaların tek tek gözden geçirilmesi ve varsa mümkün olanlarının, kamu yararı ve ulusal çıkarlar doğrultusunda iptal edilmesidir. Bu anlaşmaların alım-satımına ilişkin koşullarının da (fiyat, süre ve maksimum alım gibi parametreler açısından) karşı tarafla müzakeresi de bir diğer seçenektir. Bunların yerine, öncelikle yerli linyitimizin ve akılcı bir program dahilinde (zamanlama ve kapasite açısından), kademeli olarak gene dörtte üçü kullanılmamış hidrolik kaynaklarımızın konulması gerekir. Doğal gaz temini ve ürettiği elektriği satın alma garantisi verilmiş olan (başta ENKA) şirketlerle de, satın alma garantisi koşulları (özellikle yüksek fiyat) başta olmak üzere pazarlık masasına oturulması zorunludur. Bu yöntemler varken, zaten elektrik fazlasına ve tüketemediği gazın parasını yurt dışına ödemeye mahkum hale getirilmiş ülkemiz insanına dayatılanlar yetmezmiş gibi, “seçenek” diye nükleer santrallerin sunulması olsa olsa politikacı kurnazlığıdır.

“Partimiz, dış kaynaklı petrol ve doğalgazın dünya pazarlarına açılabilmesi için ülkemizin bir köprü konumunda olduğunun bilincindedir. Bu stratejik konum etkin bir biçimde değerlendirilecek ve ülkemiz bir dağıtım terminali haline getirilecektir.”

“Türkiye bir enerji köprüsüdür” sloganı son yılların en çok kullanılan sloganları arasındadır. Ancak, bunun gerçekleşmesi için nasıl bir politika inceleneceği konusunda, elle tutulur ve somut birkaç cümle bile, herhangi bir siyasi parti tarafından ifade edildiğini görmek mümkün olmamaktadır. Örneğin, gaz ithalatında Türkiye’yi % 67 oranında tek bir ülkeden (Rusya) satın alma yapmaya mahkum eden bir politikanın, Türkmenistan gazının alımını olanaksız kıldığı, Azerbaycan gazının alımını erteletip, miktarını yarıdan fazla azalttığı, Irak’tan alımı geçersiz kıldığı ortada iken, nasıl olup ta “köprü olacağımızı” anlatabilen bir metne rastlanmamaktadır.

“Enerji piyasası rekabetçi hale getirilerek, daha ucuz enerji sağlanacaktır.

2001 yılında 126,9 milyar kWh/yıl olan enerji talebinin, 2010 yılında 270 milyar kWh/yıl düzeyine yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu talep artış oranlarının sürdürülebilir bir şekilde karşılanabilmesi için aşağıdaki politikalar uygulanacaktır:

Elektrik enerjisi sektöründe rekabeti esas alan ve bu suretle kaliteyi artırıp maliyetleri aşağıya çekmeyi hedefleyen liberal politikalar benimsenerek sektörde özelleştirme hızlandırılacaktır.”

Bu hedefin (daha ucuz enerji sağlamak) , “özelleştirmeyi” esas alan bir anlayışla nasıl sağlanacağını da anlamak mümkün değildir. Bilindiği gibi, ülkemizde özel sektör tarafından üretilmekte olan elektriğin satış fiyatı, kamunun satış fiyatı ile kıyaslanamayacak oranda yüksektir. Eylül 2002 rakamları dikkate alındığında; Elektrik Üretim AŞ’nin hidrolik kaynaklı elektriğinin satış fiyatı 0.4 cent/kwh iken, bu fiyat özel üreticilerde 6 cent/kwh, imtiyazlı şirketlerde 8 cent/kwh, Yap-İşlet-Devret sözleşmelerine tabi şirketlerde 16 cent/kwh olarak gerçekleşmiştir.

Elektrik Üretim AŞ’nin termik (kömür, petrol ve doğal gaz) santrallerinde üretilen elektriğin satış fiyatı 3 cent/kwh iken, bu fiyat özel üreticilerde 8 cent/kwh, Yap-İşlet-Devret sözleşmelerine tabi şirketlerde ise 10 cent/kwh olarak gerçekleşmektedir. Bilindiği gibi özel şirketlerin toplam üretim içindeki ağırlığı % 30’a ulaşmıştır ve ülkemizdeki elektrik enerjisinin ağırlıklı ortalamadaki pahalılığının temelinde, özel sektör santrallerinin fiyatları ve bu fiyatların oluşmasındaki “özelleştirme” politikaları yatmaktadır. Uygulama böyle iken, bir yandan ülkemizdeki elektrik enerjisi pahalılığının en temel nedenlerinden birisini oluşturan “enerji sektöründeki özelleştirme politikalarını” yaygınlaştırılması ile elektrik fiyatlarının ucuzlatılacağını kavramak hayli zor olmaktadır.

Fiyatların yüksekliğine neden olan olgulardan birisi de, elektrik üretiminde % 50’ye varan doğal gaz kullanım oranıdır. Dünyanın çağdaş hiçbir ülkesinde görülmeyen bu yüksek oran, tükettiği gazın tamamını ithal eden bir ülke içinse, kesinlikle kamu yararına ve ulusal çıkarlara aykırıdır. Bunlara ek olarak, Rusya’dan satın alınan gazın 2001 yılı ortalaması dikkate alındığında, 133 dolar/1000 metre küp birim fiyatla Avrupa’daki en pahalı gaz fiyatı olması da tabloyu iyice karanlık hale getiren bir unsurdur. Bu durumu (girdi fiyatını ve gazın ağırlığını) değiştirmeye yönelik adım atmadan, elektrik fiyatlarını ucuzlatmak olası değildir. Sübvansiyon ise, bu alanda kullanılması en son akla gelecek çözüm yöntemi olmalı ve gazın özellikle elektrik üretiminde kullanımı teşvik edilmemelidir. Dolayısı ile, AKP’nin iddialarını gerçekleştirmek için öne sürdüğü yöntemlerin, böylesi bir sonuç vermeyeceği ve aksine, pahalılığı kalıcı hale getireceği görülmektedir. Acil Eylem Planı’nda da ifade edilen ***“rekabete dayalı bir enerji piyasasının oluşturulması”*** konusunun önemli bir ayağı da elektrik dağıtımıdır. Bilindiği gibi, elektrik dağıtımında tekel söz konusudur. Aynı bölge için birden fazla iletim ve dağıtım şebekesi olmadığından, kullanıcının elektriğini, “serbest rekabete” dayalı olarak, istediği zaman ve istediği iletim/dağıtım şirketinden alması, pratikte mümkün değildir. Dağıtımda, bugün için kamunun tekeli söz konusudur. Gelecekte ise ya bu tekel kamuda kalacak ya da özel bir şirketin tekeli söz konusu olacaktır. Bunun en açık ve öğretici olması gereken örneklerinden birini, AKTAŞ deneyimi göstermiş olmalıdır. Topluma (tüketiciye) maliyeti 1 milyar dolara varan bu “deneyim” ortada iken, benzer uygulamaları çözüm ya da ucuzluk olanağı olarak sunmak, anlaşılır bir yaklaşım değildir.

AB içinde ciddi biçimde tartışılan ve eleştirilen “elektrik sektöründeki liberalizasyon” politikalarının, hiç eleştirilmeden kabul edilip programa ya da “beyannameye” konulmuş olması da, gene AKP üst kadrolarının, “batıyı tatmin etme çabalarının” yansıması olduğu düşünülmektedir. Örneğin Fransa,

AB'nin tam üyesi olmasına karşın, bugüne kadar elektrik sektörünün yalnızca % 8'ini libere etmiştir. AB'nde elektrik enerjisi alanında yapılan liberalizasyon uygulamaları sonucunda, fiyatların arttığı, çok sayıdaki elektrik şirketinin satın almaları sayılarının azaldığı ve tekelleşmenin ortaya çıktığı, bizzat AB yetkililerince ve AB yayınlarında ifade edilmektedir. ABD'nde, bu uygulamaların "yaratıcısı" olan ENRON ve Arthur Andersen skandallarının izleri henüz taze iken, bu tür yaklaşımlarda "kraldan fazla kralcı olmak" yerine, ülke gerçeklerinin yanı sıra, dünyada olup biten de, dikkatle izlenip yorumlanmalıdır. Depolanması mümkün olmayan elektrik sektöründe, özelleştirmenin değil, planlamanın ve devletin varlığının gerekli olduğu kabul edilmelidir.

"Elektrik faturalarında TRT için kesilen % 3.5'luk payın kaldırılması"

Elektrik faturalarında TRT için kesilen % 3.5'luk verginin kaldırılması, doğal olarak fiyatlarda indirim sağlayacaktır. Ancak, bunun yerine KDV oranlarının indirilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, RTÜK Yasası ile, medya kuruluşlarına enerji yatırımlarında hisse sahibi olma olanağı veren hükümler tamamen ortadan kaldırılmadığı takdirde, bu "fiili durum"un, TRT aleyhine bir husus olarak, haksız rekabete neden olduğu da göz ardı edilmemelidir. Dolayısı ile, TRT payı kaldırılacaksa, özel medya kuruluşlarının enerji yatırımlarına girmelerinin önü de aynı anda alınmalıdır.

"İşletme Hakları'nın Devirleri'nin Tamamlanması"

İşletme hakkı devri uygulamalarının, öncelikle bir "yatırım finansman modeli" olmadığı ve ayrıca bu uygulamaların enerji fiyatlarını ucuzlatmak bir yana pahalılaştırdığı daha önce yapılan uygulamalarda anlaşılmıştır. İşletme Hakkı Devirleriyle, kamuya ait santraller, ortalama 2 yıllık karları (gelir değil, kar) karşılığında, 20 yıllığına özel sektöre devredilmekte ve üstelik bu devirlerde kamu yararı aleyhine birçok usulsüzlüğün yapıldığı da bilinmektedir. Amortisman, kredi geri ödemeleri, işten çıkarılan elemanların tazminatları gibi birçok kalem kamunun üzerinde bırakılıp, santraller özel sektöre "yok bahasına" devredilmekte ve bunun da büyük başarı olduğu öne sürülmektedir. Devir alanlar için gerçekten "büyük başarı" olan bu uygulamada, kaybeden ise kamu, yani son tahlilde tüketici olmaktadır. Bir örnek oluşturması bakımından, Enerji Yapı Yol Sendikası'nın 2001 yılında TMMOB tarafından düzenlenen Enerji Sempozyumu'na verdiği bildirden (Cengiz Faydalı) derlenen aşağıdaki tablonun incelenmesi, yararlı olacaktır.

İŞLETME HAKKI DEVİRLERİ

Santral adı	Bugünkü fiyatlarla kuruluş maliyeti \$	İşletme hakkı devir bedeli \$
Çatalağzı	450.000.000	75.000.000
Kangal	450.000.000	75.000.000
Çayırhan	450.000.000	85.000.000
Soma A	66.000.000	15.000.000
Soma B	1.485.000.000	240.000.000
Tunçbilek	643.000.000	100.000.000
Yatağan	945.000.000	160.000.000
Kemerköy	945.000.000	150.000.000
Yeniköy	630.000.000	100.000.000
TOPLAM	6.064.000.000	1.000.000.000

Böylesi uygulamaları "yaygınlaştırarak" nasıl fiyat ucuzlatılacağı ve bu yaygınlaştırmadan nasıl bir kamu yararı beklendiği ise, ayrı bir tartışma konusudur.

Türkiye'de enerji yatırımlarının özel sektöre açıldığı tarihten bu yana 18 yıl geçmiştir. Bu sürede, özel kesimin, ilk yatırım süresi kısa ve ilk yatırım bedeli düşük olan (ama yakıt girdisi çok yüksek olan) doğal gaz santrallerine yöneldiği görülmüştür. Bu da, hidrolik ve linyite dayalı santrallerin tamamen ihmal edilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, özelleştirmeye ve özel sektörün teşvik edilmesiyle, enerji fiyatlarının ucuzlaması politikalarının bağdaşması, mümkün görünmemektedir.

Gerçekler bu kadar ortadayken benim anlayamadığım tek bir konu kaldı. Biraz da siz düşünün.

"Doğal gaz kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik hız verilecektir."